

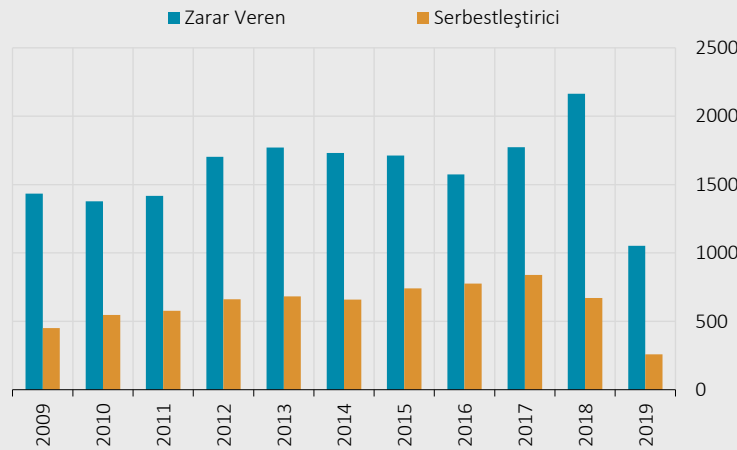
Kutu 2.1

Küresel Dış Ticarete İlişkin Müdahalelere Yakından Bir Bakış

Küresel finansal krizden günümüze dek dış ticaret ile ilgili birçok korumacı müdahale gündeme gelmiştir. Dış ticarete ilişkin bu adımlar, özellikle son yıllarda, ABD ve Çin arasında kendisini gösteren “ticaret savaşı” ile birlikte gerek politika yapımcılar gerekse akademik yazın açısından küresel konuların en önemli başlığı haline gelmiştir. Dış ticarete korumacı müdahalelerin, küresel ticaret, büyüme ve yatırımların yanı sıra küresel finans piyasalarını da etkilediği bilinmektedir (Caldara ve diğerleri, 2019; Evenett ve Fritz, 2019). Ekonomi Politikaları Araştırma Merkezi (CEPR) girişimiyle oluşturulan “Küresel Ticaret Uyarısı” (Global Trade Alert, GTA), küresel krizden günümüze dek dış ticarete alınan (i) ithalatla ilgili, (ii) ihracatı teşvik eden ve (iii) ihracatı kısıtlayan önlemleri “uluslararası ticarete zarar veren” ya da “uluslararası ticareti serbestleştirici” başlıkları altında, tasnif etmektedir.¹ Ayrıca alınan önlemlerin hangi sektörleri etkilediği ve ülkelerin birbirleriyle ilgili aldığı farklı önlemlerin diğer ülkeleri nasıl etkilediği de bu veri setinde yer almaktadır.

Günümüzde birçok firma ve uluslararası kuruluş tarafından takip edilen GTA, uluslararası ticareti kısıtlayıcı ya da serbestleştirici politika adımlarının analizine dair kapsamlı bir veri setine erişim olanağı sağlamaktadır (IMF, 2016). Kullanılan veri seti Birleşmiş Milletler tarafından toplanmaktadır. Veri setinde yer alan her bir ticari müdahale birkaç değişkenden (sektör, ürün, ülke ve bölge, vb.) oluşan bir sınıflandırma kullanılarak tanımlanmaktadır. Veri tabanı, uluslararası mal ve hizmet ticaretindeki müdahalelere dair bilgi verirken ticareti yapılan ürünlerin sınıflandırılmasında Harmonize Edilmiş Sistem kullanılmaktadır.² Yapılan müdahale sayısı kadar müdahalenin içeriği ve etki alanının da önemli olduğu dikkate alındığında GTA verilerine göre 1 Kasım 2008 tarihinden günümüze dek yapılan müdahalelerin küresel dış ticaret hacminin ortalama yüzde 30 civarında bir kısmını olumsuz etkilediği tahmin edilmektedir.³ Bu tahminde dış ticarete konu olan ülkelerin maruz kaldığı doğrudan etkilerin yanı sıra müdahalelerin dolaylı etkileri de göz önünde bulundurulmaktadır.

Grafik 1: Ülkelerin Dış Ticarete Yönelik Müdahale Sayısı (Adet)

Kaynak: Global Trade Alert (www.globaltradealert.org).

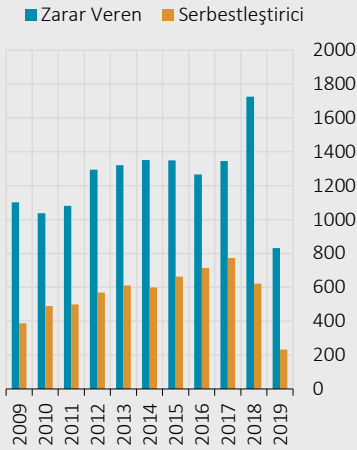
¹ Küresel Ticaret Uyarısı, bir ülkeye ait politika aracı uygulamasının ticarete konu olan yerel taraflara kıyasla yabancı taraflara yönelik yaklaşımı daha kötüleştirilmesi durumunda bahsi geçen uygulamayı uluslararası ticarete zarar veren olarak sınıflandırmaktadır.

² Harmonize Edilmiş Sistem (Harmonised System) 5000'e yakın farklı mal grubunu temsil eden ve 6 basamaklı sınıflandırma yapan bir sistemdir. Sistemde kullanılan sınıflandırma ve adlandırmanın yöntemine dair daha ayrıntılı bilgi için World Customs Organisation internet adresi ziyaret edilebilir.

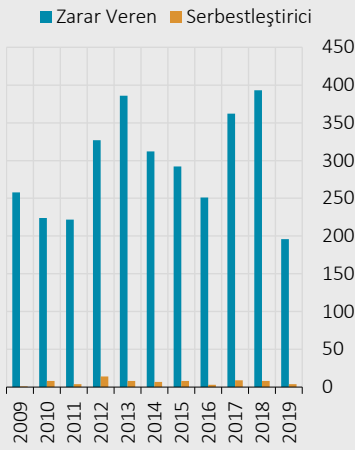
³ Veri tabanı, yapılan müdahale sayısı baz alınarak oluşturulsa da dış ticarete olan etkisi kapsamıyla da değerlendirilmiştir. Yapılmış olan değerlendirme tahmine dayalı olmakla birlikte, gerçekleştirmelerle büyük oranda uyum göstermektedir. Tahmin yöntemine dair ayrıntılı bilgi için Global Trade Alert Rehberi (Nisan 2019 versiyonu) incelenebilir.

Küresel finansal kriz sonrasında zarar veren müdahale sayısı, serbestleştirici müdahale sayısının oldukça üzerinde yer almıştır (Grafik 1). Her iki tipteki müdahale sayısının küresel krizden sonra artış eğiliminde olduğu; dış ticarete zarar veren müdahale sayısının ve aradaki makasın 2018 yılında zirve yaptığı görülmektedir. Diğer bir ifadeyle 2018 yılında sadece kısıtlayıcı müdahale sayısının artmasının değil aynı zamanda serbestleştirici müdahale sayısının azalmasının da küresel ticareti olumsuz etkilediği ileri sürülebilir.

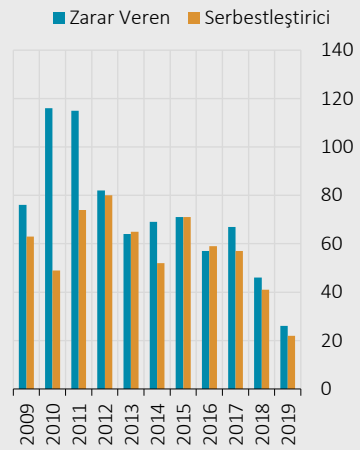
Grafik 2.a: İthalat ile İlgili Müdahale Sayısı (Adet)

Grafik 2.b: İhracat Teşviki ile İlgili Müdahale Sayısı (Adet)

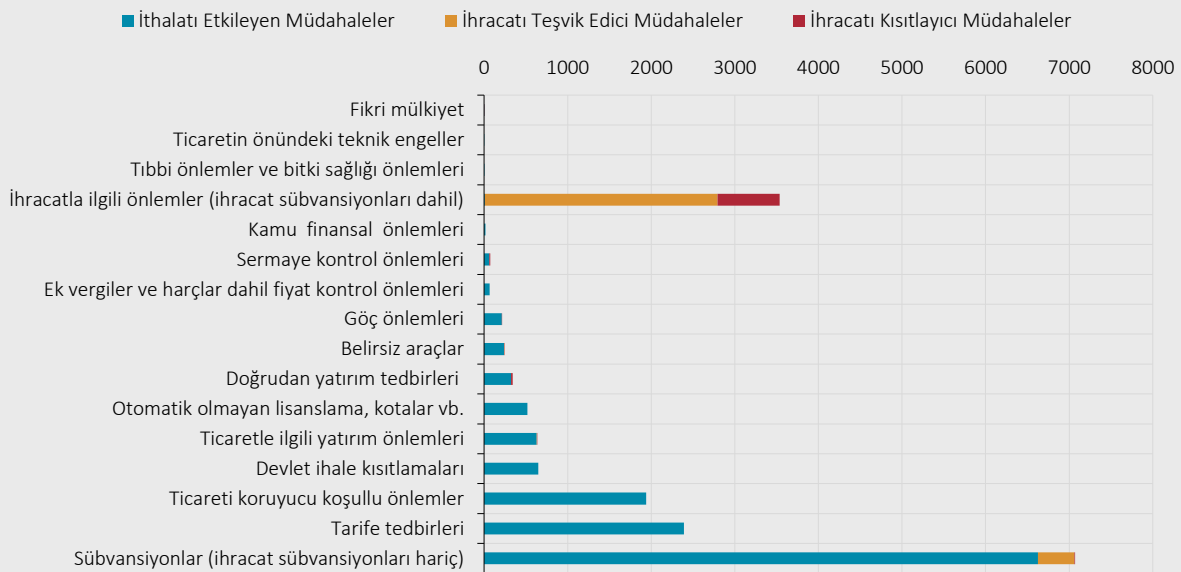
Grafik 2.c: İhracatı Kısıtlayıcı Müdahale Sayısı (Adet)

Kaynak: Global Trade Alert (www.globaltradealert.org).

Küresel ticaret müdahalelerinin ithalat ve ihracat ayrımı da etkilerin daha iyi anlaşılması için yol gösterici olabilmektedir. İthalatla ilgili müdahalelerin sayısının, ihracatı teşvik edici ve ihracatı kısıtlayıcı müdahale sayısının belirgin bir şekilde üzerinde yer aldığı görülmektedir (Grafik 2.a, Grafik 2.b ve Grafik 2.c). İthalat ve ihracat teşviki ile ilgili müdahalelerde kısıtlayıcı olanların sayısının her zaman serbestleştirici müdahalelerin sayısının üzerinde kaldığı görülmektedir. İhracatı kısıtlayan müdahale sayısı ise küresel krizi takip eden iki yılda benzer bir eğilim sergilerken, 2012 yılından sonra her iki tipteki müdahale sayısı birbirine yakın seyretmiştir.

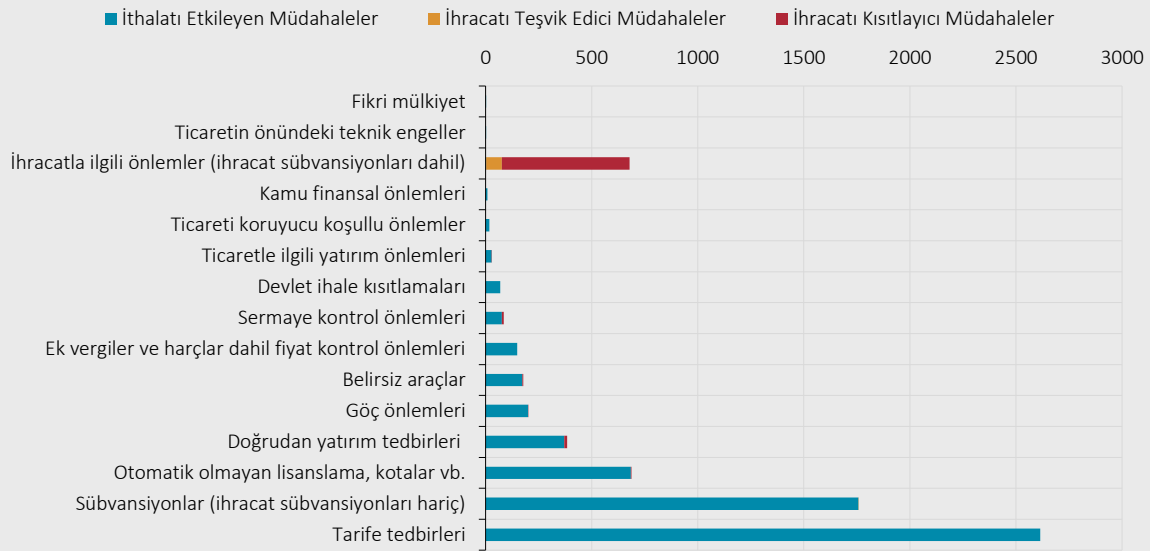
Grafik 3: Küresel Ticarete Zarar Veren Önlemlerde En Çok Kullanılan Politika Araçları (Adet)

Kaynak: Global Trade Alert (www.globaltradealert.org).

Söz konusu müdahalelerin hangi politika araçları kullanılarak yapıldığı ve hangi sektörleri etkilediği de önemli bir husustur. Grafik 3'te görüldüğü üzere 2009 yılından itibaren uluslararası ticarete zarar veren politika araçlarına baktığımızda ithalata yönelik müdahaleler ile ilgili sübvansiyonların, tarife tedbirlerinin, ticareti koruyucu koşullu önlemlerin ön planda olduğu anlaşılmaktadır. Sübvansiyonlar daha çok firmalara kredi teşvikleri, ödeme destekleri şeklinde uygulanmaktadır. İhracatı teşvik edici yönde etkileyen müdahalelerde ise ihracat sübvansiyonlarının da dâhil olduğu ihracat ile ilgili önlemler ve diğer sübvansiyonlar daha çok kullanılmıştır. Aynı şekilde ihracatı kısıtlayıcı yönde etkileyen müdahalelerde de en çok bahsi geçen iki araç tercih edilmiştir. Hem ihracat hem de ithalat tarafında en çok kullanılan araç olan devlet desteğinin doğrudan politika aracı olarak kullanılabilmesi ve etkinliğini daha çabuk göstermesi, ülkeler tarafından daha fazla tercih edilmesine yol açmaktadır (Anderson, 2004). Sübvansiyon ve tarifeler gibi geleneksel araçların yanı sıra koşullu ticaret-koruyucu önlemler, otomatik olmayan lisanslama ve kotaların koyulması gibi farklı müdahaleler de tercih edilebilmekte ve dış ticarete olan etkisi gözlenmektedir.

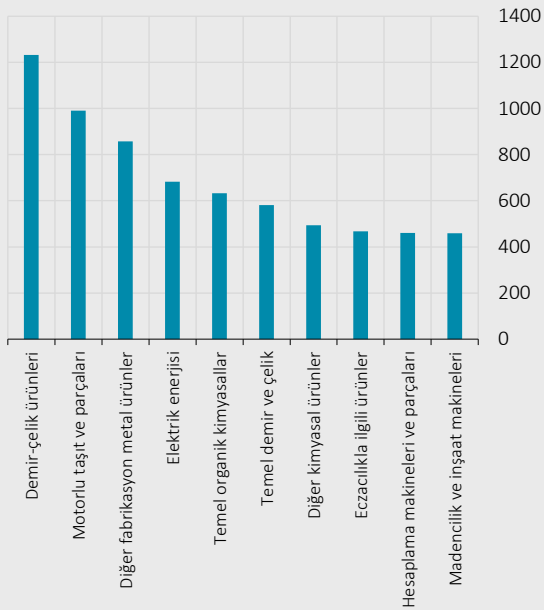
Grafik 4: Küresel Ticaret Serbestleştirici Önlemlerde En Çok Kullanılan Politika Araçları (Adet)

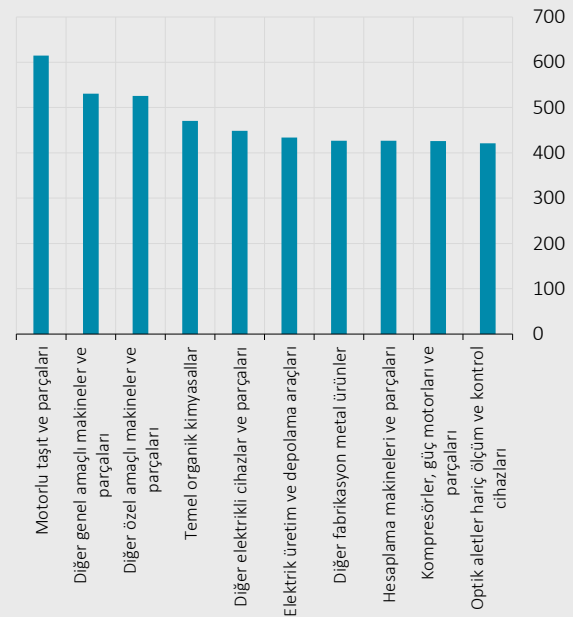
Kaynak: Global Trade Alert (www.globaltradealert.org).

Serbestleştirici politika araçlarında ithalatı etkileyen önlemlerden tarife tedbirlerinin, sübvansiyonların ve otomatik olmayan lisanslama ile kota uygulamalarının en çok kullanılan araçlar olduğu görülmektedir (Grafik 4). İhracata yönelik müdahaleler tarafında ise ihracat sübvansiyonlarının da dâhil olduğu ihracat ile ilgili önlemler dikkat çekmektedir.

Grafik 5.a: İthalat ile İlgili Kısıtlayıcı Müdahalelerden Etkilenen Başlıca Sektörler (İlk On Sektör, Adet)

Grafik 5.b: İthalat ile İlgili Serbestleştirici Müdahalelerden Etkilenen Başlıca Sektörler (İlk On Sektör, Adet)

Kaynak: Global Trade Alert (www.globaltradealert.org).

Sektörel ayırmada bakıldığında ithalata yönelik sınırlayıcı müdahaleler sayıca en fazla demir ve çelik ürünleri, motorlu taşıtlar, makine ve makine parçaları gibi ağır sanayi ve katma değeri yüksek ürünlerin bulunduğu gruplarda görülmektedir (Grafik 5.a ve Grafik 5.b). Aynı şekilde ithalat tarafında serbestleştirici müdahalelerden sayıca en fazla ağır sanayi ve yüksek katma değerli ürünlerin bulunduğu gruplar etkilenmektedir. Etkinin büyüklüğüne göre yapılan değerlendirmeler sonucunda ortaya çıkan bulgular da bahsi geçen sektörlerin en fazla etkilendiğini destekler niteliktedir.

İhracat tarafında ise küresel dış ticarete yönelik hem daha az önlem alındığı, hem de ithalata göre daha kısıtlı bir araç çeşitliliği olduğu görülmektedir. Bununla birlikte ihracatı teşvik eden müdahale sayısının kısıtlayıcı önlemlerden daha fazla tercih edildiği ve alınan önlemlerden en çok etkilenen sektörlerin ayrıştığı ortaya çıkmaktadır. Zarar verici önlemler tarafında katma değeri yüksek ürün grupları ve ağır sanayi ürünleri sayıca en çok etkilenirken, serbestleştirici önlemler tarafında ise tarım ürünleri ve hazır gıda ürünlerinin bulunduğu gruplar öne çıkmaktadır.

Sonuç olarak ülkelerin dış ticareti kontrol etmeye yönelik müdahaleleri, toplam ticaret hacmini ve buna bağlı olarak ülke ekonomilerini başta büyüme, yatırım, fiyat istikrarı olmak üzere birçok yönden etkilemektedir. Yapılan müdahalelerin sayısının son yıllarda artış gösterdiği ve bu durumun küresel ticareti belirgin ölçüde etkilediği görülmektedir. Müdahalelerin daha çok ithalata yönelik olduğu; kısıtlayıcı önlemlerin artmasının yanında serbestleştirici yönde atılan adımların sayısının azaldığı da not edilmelidir. 2018 yılıyla birlikte zirve yapan müdahalelerin kısa vadede ülkelerin net ticaretine ve büyümesine olumsuz yönde tesir ettiği bilinse de uzun vadede, dünya ekonomisini nasıl etkileyeceği takip edilmeye değer bir konu olacaktır.

Kaynakça

Anderson, K. (2004). Subsidies and Trade Barriers. Copenhagen Consensus Challenge Paper çalışma tebliği. Aşağıdaki adresten erişilebilir: <https://www.gtap.agecon.purdue.edu/resources/download/2015.pdf>

Caldara, D., Iacoviello, M., Molligo, P., Prestipino, A., & Raffo, A. (2019). Does Trade Policy Uncertainty Affect Global Economic Activity? FED Notes. Board of Governors of the Federal Reserve System.

Evenett, S. J., & Fritz, J. (2019). Going It Alone? Trade Policy After Three Years of Populism. The 25th GTA Report. Centre for Economic Policy Research.

IMF. (2016). Subdued Demand: Symptoms and Remedies. World Economic Outlook. International Monetary Fund.